

LIBRIS

We know
books

LISA CHANEY

**COCO
CHANEL**

VIAȚA INTIMĂ

Traducere din limba engleză de
CORA RADULIAN

LITERA
București

Cuprins

Introducere	9
<i>Prolog: Ești mândră, vei suferi.</i>	17
1 Predecesori	21
2 Cea rea	29
3 Anii pierduți	34
4 Există în lume lucruri ce ar trebui să fiu și nu sunt	45
5 Joc al unui om bogat	64
6 Amantă captivă	80
7 Arthur Capel	91
8 Restilizare a Parisului	103
9 <i>Ritualul primăverii.</i>	116
10 Sfârșitul unei epoci.	129
11 Stăpână a meșteșugului ei	139
12 Războiul interzice bizareriile	151
13 Amintește-ți că ești femeie	158
14 Singură	171
15 Un nou început	186
16 Cei mai ciudați și mai strălucitori ani.	199
17 Dmitri Pavlovici	209
18 Norocosul N°5	224
19 Îmbrăcată complet în alb și acoperită de perle	239
20 Reverdy	259

21	În centrul evenimentelor	271
22	Bend'Or	288
23	Crahul	308
24	Schiap avea mult gust, dar era prost	327
25	Război	340
26	Supraviețuire	352
27	Von Dincklage	372
28	Exil	395
29	Întoarcere: 1954	411
30	Decât nimic, mai bine dezastru	424
31	Doar pe trepte îmi mai aud inima	444

Postfață: Cei în jurul cărora se țin legende

<i>sunt legende lor</i>	459
Note	467
Bibliografie selectivă	489
Mulțumiri	497
Indice	503

INTRODUCERE

Gabrielle (Coco) Chanel a fost o femeie cu inteligență, caracter și imaginație unice. Aceste atribute i-au permis să supraviețuiască unei copilării marcate de privațiuni și de neglijență și să se reinventeze, devenind una dintre cele mai influente femei ale secolului ei. Diferită de toate creatoarele de modă precedente, viața ei a devenit în scurtă vreme sinonimă cu stilul revoluționar care i-a creat reputația. Acest stil era simplu, seducător și elegant. Multe dintre elementele acestuia, devenite indispensabile în garderoba fiecărei femei moderne, au fost create încă din primii ani ai Primului Război Mondial.

Rochia însă a fost cel mai vizibil aspect al schimbărilor profunde la care a contribuit Gabrielle Chanel. În timpul unei vieți extraordinare și neconvenționale – în care a trecut de la sărăcie lucie la crearea unui nou tip de eleganță –, ea a ajutat la făurirea ideii de femeie modernă.

Lăsându-și în urmă tinerețea petrecută în instituții religioase, Gabrielle a devenit vânzătoare într-un oraș înțesat de tineri militari înstăriți din regimentele staționate în perimetrul acestuia. A renunțat la orice posibilitate de a fi respectată când a devenit amanta unuia dintre ei și, de-a lungul anilor, s-a vorbit mult despre numeroasele ei aventuri. Relația ei cu marele duce Dmitri Pavlovici a reflectat remarcabil vremurile schimbătoare, în timp ce relația cu bogatul duce de Westminster a devenit legendară. Povestea ei de dragoste cu unul dintre cei mai doriți bărbați ai Europei, enigmaticul playboy Arthur Capel, i-a permis să prospere, dar s-a terminat cu o tragedie.

În afară de frumusețea ei întunecată, Gabrielle a fost descrisă ca „ingenioasă, ciudată și fascinantă”. A devenit muza, mecena, colaboratoarea sau amanta unor bărbați remarcabili, printre care unii

dintre cei mai faimoși artiști ai vremurilor moderne. Printre aceștia se numără Picasso, Cocteau, Stravinski, Visconti, Dalí și Diaghilev. În plus, Gabrielle s-a ridicat până la cele mai înalte trepte ale societății; a creat un imperiu; a ajuns la convingerea că „banii sporesc plăcerile decorative ale vieții, dar *nu* echivalează cu viața”; a devenit o celebritate emblematică a secolului XX și un mit încă din timpul vieții.

Celor cărora le-a trezit interesul, cursul general al vieții ei este bine cunoscut și am ezitat să mai adaug o carte la cele existente pe piață. Însă povestea lui Gabrielle este dramatică și pasională, ceea ce m-a intrigat. Totuși, mă îndoiam că ar mai fi multe de descoperit.

Prima ei biografă, Edmonde Charles-Roux, părea să fi descoperit tot ceea ce permiteau trecerea timpului și încercările lui Gabrielle de a-și ascunde trecutul. Biografi ulterioare acceptaseră pare-se această stare de fapt și, astfel, diferite perioade ale vieții ei au rămas necunoscute. Interesul meu fusese captat totuși, printre altele, de varietatea și de calibrul artiștilor pe care îi cunoscuse, personalități esențiale în crearea modernismului la începutul secolului XX în Parisul boem. Folosind bine-cunoscuta poveste a lui Gabrielle, scopul meu a fost să scot la iveală legăturile remarcabile dintre ea și acești artiști, oferind o interpretare mai cuprinzătoare a femeii Gabrielle și a moștenirii sale. Simpla repovestire a călătoriei de la sărăcie la bogăție și enumerarea schimbărilor vestimentare propuse de ea nu descriu cu acuratețe o femeie care a jucat un rol deosebit în formarea lumii moderne, nu doar în privința modei, ci și a culturii.

Însă, pe măsură ce am ajuns să cunosc mai multe din povestea ei, perioadele lipsite de informații m-au atras și mai mult. În plus, deși prima interpretare biografică marcase percepția generală a lui Gabrielle, intuiția îmi spunea că lucrurile erau ușor diferite. Gabrielle a lăsat în urmă puține scrisori și nici un jurnal. Credeam totuși că aș putea descoperi câteva detalii noi, însă nici nu bănuiam ce căi aveam să urmez și nici descoperirile pe care am fost norocoasă să le fac în următorii trei ani. Pe măsură ce elemente noi ale poveștii ieșeau la iveală, am aflat mai multe despre caracterul ei.

Copilăria ei cumplită a fost evident decisivă, dar, deși propriile versiuni ale vieții sale se schimbau ca nisipurile mișcătoare, am descoperit comori odată ce am învățat să filtrez spusele ei. Gabrielle ne-a transmis la fel de multe despre ea prin ce a omis să spună sau prin ce a „modificat”, ca și prin ce a împărtășit cu noi. Astfel, s-a dovedit eficient să abordez indirect problema. O cunoscuse într-adevăr cutare? Dacă da, ce scrisese despre ea în jurnale sau scrisori? Rânduri răzlețe dintr-o scrisoare sau dintr-un interviu au devenit cruciale în alcătuirea poveștii.

Odată am călătorit în Irlanda pentru a-l întâlni pe Michel Déon care petrecuse mult timp alături de Gabrielle cu șazece de ani în urmă. Ca tânăr romancier de succes, fusese însărcinat să-i scrie biografia. Nu m-am întors cu „date” noi, dar am aflat ceva mai important. Michel Déon mă încântase cu anecdote presărate cu cele mai fine observații. Totodată, compasiunea lui pentru Gabrielle a fost esențială în dezvoltarea compasiunii mele și a capacității de a vedea dincolo de fanteziile ei ca să-i înțeleg chinul emoțional în care a trăit. Vulnerabilitatea ei a fost în mare măsură ascunsă celorlalți, dar a contribuit la izolarea ei.

Amintirile celor care o cunoscuseră pe Gabrielle au fost inestimabile, dar și alte surse au avut importanța lor. De exemplu, faptul că l-am cunoscut pe rusistul american William Lee mi-a oferit prilejul să citesc traducерile sale după o serie de consemnări din jurnalul ducelui Dmitri Pavlovici, pe care mi le-a trimis în mai multe tranșe pe parcursul câtorva săptămâni. Acestea ne-au făcut să revizuim înțelegerea relației dintre Dmitri și Gabrielle. Ele dezvăluie o relație foarte diferită de cea descrisă de obicei, în care Gabrielle este devoratoarea de bărbați la care tânjea tânărul aristocrat.

Faptul că am confirmat zvonurile privind bisexualitatea ei și consumul de droguri este important, în special fiindcă negarea lor dovedește refuzul de a recunoaște anumite realități; mai ales public. În schimb, alte descoperiri au fost mai importante, deoarece au ridicat întrebări mai profunde, uneori tulburătoare, despre ea.

După luni de căutări am stat de vorbă cu ginerele și nepotul lui Arthur Capel, fără îndoială marea iubire a lui Gabrielle. Familia lui nu deținea decât frânturi de informații despre strămoșul lor misterios. Inclusiv despre triumghiul amoros complex dintre el, Gabrielle și femeia care i-a devenit soție, Diana Wyndham. Dar ce am auzit în acea zi m-a pus pe urmele acestui bărbat extraordinar – despre care Gabrielle spunea că o ajutase să devină ea – și m-a dus la descoperirea detaliilor pătrunzătoare ale aventurii lor.

În al Doilea Război Mondial, Gabrielle a trăit o vreme în Parisul ocupat, la hotelul Ritz, împreună cu Hans von Dincklage, un german. Ceilalți „oaspeți” erau ofițeri germani. Se știa că von Dincklage spiona pentru guvernul lui încă din perioada interbelică. Când a întâlnit-o pe Gabrielle, aparent rolul lui de spion se încheiase și era „împotriva războiului”. Relația lor și activitatea adevărată a lui von Dincklage au fost cunoscute doar în parte. În orice caz, documente despre von Dincklage, unele din Arhivele Federale Elvețiene, câteva aparținând serviciului de informații francez Deuxième Bureau și mai multe din alte surse surprinzătoare, au făcut posibilă realizarea celui mai detaliat portret de până acum al acestui bărbat condamnat. Maestru al seducției și al înșelătoriei, fusese cu siguranță spion. Deși Gabrielle era fără doar și poate o supraviețuitoare, nu cred că a știut vreodată acest lucru. Cu toate acestea, după război, ea a considerat că e mai bine să plece în Elveția neutră ca să evite orice posibile acțiuni în justiție împotriva ei.

După ce și-a închis casa de modă în timpul războiului, în 1954 a redeschis-o. Deși un eșec la început, Gabrielle a redevenit o creatoare de modă de talie mondială. Mitul pe care l-a cultivat a crescut până ce a devenit imposibil să-l deosebești de femeia reală. Aflându-se printre primele susținătoare ale feminității moderne, Gabrielle a personificat una dintre cele mai mari dileme ale sale: faimă și avere *versus* împlinire emoțională. Mitul ei era uneori un substitut; în afara acestuia nu prea mai avea altceva. În plus, carapacea ei inviolabilă, zidul ei de autoprotecție ridicat de-a lungul anilor a făcut ca puțini să mai „ajungă” la ea. În ultimii ani de viață

tot mai autocrată, Gabrielle a rămas incredibilă. Însă, uneori, singurătatea ei era și tragică.

După moartea ei, firma Chanel a continuat să aibă un succes tot mai mare, reinventând constant temele lui Gabrielle. Ca urmare, mitul „Coco Chanel” este un simbol global care depășește cu mult statutul avut de aceasta în timpul vieții. Nu pretind că am cuprins totul sau că am rezolvat toate misterele pe care Gabrielle le-a lăsat în urma ei. Scoțând însă la lumină unele dintre ele și prezentând-o fără sentimentalisme, sper că cititorul poate simți compasiune pentru această femeie atât de complexă; una dintre cele mai remarcabile ale secolului trecut.

LIBRIS

We know
books

Gabrielle Chanel s-a mutat în Elveția după al Doilea Război Mondial. Acolo și-a rugat un prieten, scriitorul și diplomatul Paul Morand, să-i scrie memoriile. Nu a lăsat în urmă jurnale, ci doar o mână de scrisori și, după moartea ei, Morand a fost convins să publice însemnările din serile petrecute cu ea în Elveția. Nici o altă sursă primară nu oferă o perspectivă atât de aprofundată asupra vieții extraordinare a lui Gabrielle precum cartea lui Morand, memoriile ei, L'allure de Chanel. Cuvintele lui Gabrielle răsună în descrierea următoare a unui eveniment ce avea să-i schimbe cursul vieții.

Prolog

EȘTI MÂNDRĂ, VEI SUFERI

Într-o noapte, acum mai bine de un secol, un cuplu își croia drum pe lângă Tuileries, cea mai veche dintre grădinile Parisului. Urmau să cineze în Saint-Germain, cartierul unde nobilii de cele mai înalte ranguri își păstrau încă un conac în oraș.

Tânăra femeie era suplă. Părul ei negru și greu, strâns la ceafă, dezvăluia un gât lung, ochii întunecați i se vedeau prea puțin și o pălărie neobișnuit de simplă îi scotea în evidență frumusețea rigidă. Părea mai tânără decât cei douăzeci și șase de ani pe care-i avea. Privirea iubitului ei englez era sceptică, amuzată, dezvăluind încrederea în sine a privilegiatului. Manierele lui erau intenționat mai puțin cizelate și mai puțin urbane decât ale colegilor lui francezi.

Pe măsură ce înaintau, Gabrielle (care urma să le devină cunoscută unora drept Coco) vorbea. Savurându-și noua independență, dobândită în urma progreselor micii ei afaceri, observa cât de ușor părea să faci bani, dar nu era pregătită pentru răspunsul englezului ei.

Acesta i-a spus că greșește. Nu numai că nu câștiga bani, ci era și îndatorată la bancă.

Ea a refuzat să-l creadă. Dacă nu făcea bani, de ce continua banca să-i ofere?

Iubitul ei, Arthur Capel, a râs. Oare chiar nu-și dăduse seama? Banca i-a dat bani doar pentru că el oferise o sumă de bani ca garanție. Dar ea l-a provocat din nou:

– Vrei să spui că nu am câștigat banii pe care îi cheltuiesc? Banii sunt ai *mei*.

– Nu, nu sunt, aparțin băncii!

Șocată, Gabrielle a tăcut. Ținând pasul cu mersul ei care devenise mai grăbit, Arthur i-a spus că în urmă cu o zi îl sunaseră de la bancă pentru a-l anunța că se retrag prea mulți bani din cont.

Deși replicile ei despre afacere l-au provocat pe Arthur să-i dezvăluie realitatea situației în care se afla, acestuia nu-i prea păsa și i-a spus că nu e important. Încercarea de a o calma a făcut-o să îl sfideze mai mult.

– Te-au sunat de la bancă? De ce nu pe mine? Deci depind de tine?¹

Disperată, a insistat să traverseze înapoi fluviul, dar asta nu i-a redat liniștea. Aruncând o privire prin apartamentul lor frumos amenajat, a văzut obiectele pe care le cumpăraseră cu ceea ce crezuse că sunt propriile profituri și a conștientizat iluzia independenței sale. Totul fusese cumpărat de Arthur. Disperarea ei s-a transformat în ură, a aruncat cu poșeta după el, a alergat pe scări în jos și apoi în stradă. Fără să țină seama de ploaie, a fugit, intenționând să se refugieze câteva străzi mai departe, în magazinul ei de pe rue Cambon.

– Coco, ești nebună! a strigat Arthur după ea.

Când a ajuns-o din urmă, deși erau amândoi uzi până la piele, sfatul lui de a fi rezonabilă s-a dovedit inutil. Plângea în hohote, neconsolată.

În final, Gabrielle s-a calmat în brațele lui. „A fost singurul bărbat pe care l-am iubit“, avea să spună ea după mai mulți ani. „A fost marele noroc din viața mea... Avea un caracter foarte puternic și neobișnuit... Mi-a fost tată, frate, întreaga familie.”² Cu toate acestea, doar după multe insistențe Gabrielle s-a întors în apartamentul lor. Abia spre dimineață, când Arthur credea că îi alinase rana pe care o suferise mândria ei, au adormit amândoi.

Această întâmplare i-a transformat scopul. Câteva ore mai târziu, sosind devreme pe rue Cambon, ea a declarat în fața croitoresei-șef, Angèle: „De acum înainte, nu sunt aici ca să mă distrez; sunt aici ca să fac avere. De acum înainte, nimeni nu va mai cheltui o centimă fără să-mi ceară voie”³.

Când Arthur a trezit-o din visare și a râs de iluziile ei, nici măcar el, care o înțelegea bine, nu ar fi putut anticipa ferocitatea reacției sale. Îi făcuse o favoare prin acest duș rece, o obligase să înfrunte realitatea. Acesta a fost catalizatorul care a declanșat cele mai intense energii creatoare ale ei.

Coco Chanel nu a uitat niciodată rolul lui Capel în inițierea transformării ei. Deși Arthur subestimase la început măsura în care mândria era forța care o conducea, tot el a fost cel care i-a spus: „Ești mândră, vei suferi”⁴.

Cu aceste cuvinte, el scosese în evidență cea mai importantă forță motrice a lui Gabrielle și anticipase că aceeași forță avea să fie și sursa vulnerabilității ei. Totuși, deși a suferit din cauza mândriei, ea credea că era cheia succesului ei. „Mândria e prezentă în tot ce fac”, avea să spună ea mai târziu. „Este secretul puterii mele. Este punctul meu slab, dar și cea mai mare calitate a mea.”⁵

La ceva timp după noaptea care o condusesese către noul ei scop, afacerea lui Coco a început să facă profit, iar Gabrielle s-a transformat dintr-o novice într-o tânără femeie cu propriul magazin de pălării. Pe măsură ce stilul ei rebel și progresist a devenit treptat sinonim cu viața ei controversată, Coco Chanel a întrupat o nouă formă influentă și fermecătoare a independenței feminine. „Dar îmi plăcea munca. Sacrificasem totul pentru ea, chiar și dragostea. Munca mi-a consumat viața”⁶, avea să spună ea mai târziu.

Între timp, când profiturile ei au devenit substanțiale, i-a spus cu mândrie lui Arthur că nu mai are nevoie de un garant și că își poate retrage toate garanțiile. Răspunsul lui a fost trist: „Am crezut că ți-am dat o jucărie, dar ți-am oferit libertate”⁷.

PREDECESORI

Deși drumuri naționale au împărțit relieful țării cu o eficiență riguroasă, lăsând în urmă puține locuri izolate sau misterioase, regiunea din care se trăgeau strămoșii paterni ai lui Gabrielle Chanel, Cévennes, păstrează un iz puternic al izolării de odinioară. Una dintre cele mai vechi regiuni locuite ale Franței, această rețea complexă de piscuri, văi și prăpăstii formează partea sud-estică a Masivului Central. La est este izolată de Alpi prin văile înguste ale fluviului Ron, la vest se află platourile înalte din Causses, deasupra cărora e doar cerul deschis. Vastele platouri de calcar de aici, disecate de canioane, erau în mod tradițional rezervate păstorilor și turmelor lor de oi.

Până în secolul al XVIII-lea, văile din Cévennes depindeau de obținerea mătăsii, de țesutul ei și de cultura de duzi. Sub cele mai înalte piscuri din Cévennes, potrivite doar pentru pășunat, castanul încă domină peisajul. Vreme de câteva secole, acest copac a oferit toate bogățiile pe care localnicii le-ar fi putut avea.

Petice de nori de ceață atârnă deasupra copacilor de pe care se scurge ploaia pe măsură ce drumul face o ultimă cotitură și ajunge la Ponteiils, un cătun cu locuințe din piatră. Un curcubeu imens se arcuiește pe o distanță enormă, vizibil mai întâi aici. Peste tot sunt castani: mii și mii – milioane; o vegetație impenetrabilă, care se întinde până la orizont, îndulcind contururile acestor mari înălțimi.

Eclipsat de o biserică de proporții nepotrivite, pâlcul de case se înghesuie spre munte. În zonele înalte din Cévennes, clădirile respectă înclinația pantelor și sunt, de obicei, construite pe mai multe niveluri. Zidurile lor masive și țiglele sunt din piatra locală, ale cărei